

Het cijfer dat niet kan en toch moet

Mooiste passage uit *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*: een hyperintelligent ras heeft een enorme computer gebouwd die Het Antwoord op het Leven, het Universum en Alles zal geven. Na 7,5 miljoen jaar rekenen is het grote moment aangebroken. Het antwoord blijkt tweeënveertig.

„Tweeënveertig?” schreeuwt een van de hoofdpersonen ontgoocheld tegen de computer. „Is dat alles waar je mee kunt komen na 7,5 miljoen jaar werk!?”

„Ik heb het echt goed uitgerekend”, zegt de computer terug, „en dat is ontegenzeggelijk het antwoord. Eerlijk gezegd denk ik dat het probleem is dat jullie nooit hebben geweten wat de vraag precies was.” Waarna het advies volgt om een nog grotere computer te bouwen om de vraag te achterhalen.

De zin van het leven daargelaten, zijn ook sommige kwesties zo groot dat zij onmogelijk in getallen te vangen zijn. En toch gebeurt het. Zo betoogt de voormalige Wereldbankeconoom Nick Stern in zijn deze week verschenen klimaatrapport dat we halverwege deze eeuw 2.500 miljard dollar kunnen besparen als er nu maatregelen worden genomen om het broeikas effect te beperken. Dat vergt een investering van 1 procent van het bruto binnenlands product. Uit te rekenen valt dat die investering zeer lonend is. Hoe Stern aan die 2.500 miljard komt is de vraag.

De berekening kent zoveel vrijheidsgraden dat het uiteindelijk bedrag niet meer kan zijn dan een zeer grove benadering met enorme marges.

Zo zijn er meer voorbeelden. De Wereldbank houdt bij hoeveel mensen er moeten rondkomen van hooguit 2 dollar per dag (armoede) of 1 dollar per dag (extreme armoede). Daar wordt zelfs een trend van gemaakt: zijn het er meer of minder dan vijf of tien jaar geleden? Ook hier zijn de marges zo groot dat de resulterende getallen vrijwel betekenisloos zijn, laat staan dat er een trend uit kan worden gehaald.

Zijn dergelijke calculaties daarom nutteloos? De redenering moet worden omgedraaid. Kunnen we zonder een getalsmatige indicatie van een probleem, ook al is dat eigenlijk te ingewikkeld om in getallen te vangen? Dat kunnen we niet. De wereld is vol van cijfers die niet kunnen. De winst van een hypercomplexe multinational als Unilever is in zekere zin evengoed zo'n getal.

Toch moeten sommige getallen er zijn. Voorwaarde is dat ze, in al hun onvolkomenheid, naar beste eer en geweten zijn samengesteld. Maar het blijven schijnzekerheden. De verantwoordelijkheid ligt daarom niet enkel bij de mensen die ze opstellen, maar vooral ook bij degenen die ze vervolgens gebruiken.

MAARTEN SCHINKEL